

УДК 271.2-523.6

Берест Р. Я.

д.і.н., проф.,

Львівський інститут економіки і туризму

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ПЕЧЕРНИХ ПАМ'ЯТКАХ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО ЧЕРНЕЦТВА ПРИКАРПАТТЯ

В статті на основі різних за походженням джерел розглядаються особливі риси й характерні ознаки середньовічних чернечих споруд українського Прикарпаття та можливість їхнього використання в туризмі. Значну увагу відведено одноосібним камерам анахоретів, протомонастирям, монастирям та культовим спорудам чернецтва.

Ключові слова: житло, келія, монастир, монашество, спелеологічні дослідження.

Постановка проблеми. Печерні порожнини завжди приваблювали людину, яка з найдавніших часів намагалася пристосувати до них своє існування. Практичне освоєння печерних камер сягає доби кам'яного віку. Часто печери слугували місцем проживання общин, для захисту від негоди, холоду, небезпеки нападу хижих звірів тощо. Зауважено, що облаштовуючи печерні порожнини, люди намагалися пристосовувати їх до власних потреб.

Упродовж багатьох віків потенційні можливості та потреби людей зростали, що знайшло відбиток і на розширенні призначення печер. Під впливом різних чинників і, перш за все, антропогенної діяльності печери стали слугувати людям не лише підземними общинними житлами, господарськими, виробничими, захисними камерами, але й культовими спорудами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінні відомості про печерні порожнини дає спелеологічна наука. Спелеологія належить до числа особливих наукових дисциплін. Варто зазначити, що своєю загадковістю природні й штучні підземелля здавна привертали увагу дослідників, любителів та аматорів історії. Менш-більш результативні спелеологічні дослідження печерних пам'яток Прикарпаття розпочалися ще на початку XIX ст. Вони пов'язані з іменами перших краєзнавців, етнографів, істориків, спелеологів, дослідників

старожитностей Галичини, а саме: З. Доленго-Ходаковського [1, s.17-48], Ж. Паулі [2, 49 s.], Зелінського [3, 146 s.], А. Афанасьєва-Чужбинського [4, 438 s.], А. Грушецького [5, s. 329-352], В. Деметрикевича [6, s. 51-91], діячів «Руської трійці» [7, с. 137-140; 8, с. 219-242], дослідників Ставропігійського інституту [9, с. 214-221], Крайового археологічного товариства [10, с. 372-385], Наукового товариства імені Шевченка [11, с. 209-237], а також наукових закладів Львова, Кракова, Києва, Варшави, Праги, Відня та інших міст.

Загалом найдавніші публікації у переважній більшості носять описовий характер. Нерідко автори намагалися «прикрасити» свої твори власними домислами та побутуючими легендами, що певним чином знижує наукову вартість праць. У той же час із-за низького рівня розвитку науки, наукових знань, недостатньої методики виконання печерних науково-дослідних робіт багато цінних відомостей залишалося поза увагою.

Останнім часом плідно у пошуку нових спелеологічних даних, застосовуючи різні методи, працюють Б. Рідуш [12, с. 281-308], П. Нечитайло [13, с. 230-237], Т. Бобровський [14, с. 12-15] та інші українські дослідники. Результати багатогранних і різносторонніх печерних досліджень відкривають нові наукові відомості про печерні порожнини і їх мешканців.

Виклад основного матеріалу. За результатами проведених досліджень зауважимо, що печери на землях українського Прикарпаття представлені різними за розмірами, походженням та призначенням групами природних, комбінованих й штучно створених печерних камер. Найчастіше печерні порожнини на Прикарпатті зустрічаються в кам'яних гористих виступах Розточчя, Опілля, Покуття, Подністер'я, Карпатського Підгір'я тощо. Зазначимо, що лише в недалекій околиці районного містечка Миколаїв на Львівщині налічено понад 200 печерних камер [15, с. 232-234]. Значна частина з них належала чернецтву.

За приблизним підрахунком на землях українського Підкарпаття існувало близько тисячі різнотипних печерних пам'яток. Багато з них давно припинило своє існування. Однак й досі більшість з печер не отримала переконливого трактування в науці щодо своєї появи та призначення. Багато пам'яток зараз використовує місцеве населення для збереження продуктових запасів, господарського інвентарю, утримання худоби та ін.

В плані нашого дослідження особливу увагу привертають культові печерні порожнини. Серед них виділяються печерні церкви, скити, каплички, вівтарі, схимницькі келії. Чимало печерних культових пам'яток чернецтва ще й досі вшановує народна традиція. Їх називають чернечими оселями, скитами, монастирями, келіями, печерними хатами тощо. Важливе місце в системі популяризації спадщини займають обителі середньовічного чернецтва, які набули певного ступеня розвитку. Чернецтво належить до особливої соціальної категорії, основи буття якої регламентував типікон, монастирський статут, регули, правила та інші нормативні документи [16, с. 56-76].

Слід зауважити, що середньовічна православна церква визнавала чинними (кіновіальними, статутними) лише ті монастирі, існування яких відповідало вимогам типікону. В основі монашої обителі закладалися: храм, трапезна, відмежовані келії. Кожне приміщення мало своє чітке призначення, а існування ченця регламентували статутні положення. Зазначимо, що навіть харчуватися за межами трапезних, без благословення настоятеля інокам було суворо заборонено. На нашу думку, свій початок більшість монастирів кіновітів беруть свій початок від ченців-аскетів. На початках вони творили невеличкі одноосібні келії, у яких в самотності і покорі намагалися вести праведне чернече існування.

1. Печерні житла аскетів.

Відомо, що буденне мирське існування суттєво відрізняється від чернечого, усі сторони якого строго регламентують статутні положення. Незважаючи на побутування певних різновидів монашого печерництва, найчастіше мешканців одноосібних камер називають анахоретами (з гр. *αναχωρησις* – *відшельник, пустинник*). Слід зауважити, що середньовічне анахоретство охоплювало різні релігійні аскетичні течії та напрями. Визначальним, передусім, було місце, а також умови перебування інока. Наприклад, помірковані ченці-аскети селилися й проживали окремо, але поблизу монастирських осель; відлюдники – на відлюдді, у глибоких та важкодоступних лісових нетрях; пустинники – у віддалених від населених пунктів пустинних місцях тощо.

У християнстві цю соціальну категорію визначали на основі того, як її представники відмежовувалися від навколишнього світу. Загалом аскети проживали одноосібно в повній самотності, молитві, покаянні за суворими нормами, вимогами та правилами аскези. Типікони вимагали від ченця моральної стійкості, скромності,

невибагливості, матеріальної убогості, постійного духовного зростання, терпимості, покірності, мовчазності, замкнутості, відданості, доброзичливості, чесності, відповідальності, зваженості у вчинках, послуху, взаємодопомоги і ін. [16, с. 56-76].

Житлові камери представників печерного аскетизму були невеличкими та могли помістити лише одну особу. Іноді ще й досі в народній традиції їх називають келіями, чернечими хатами тощо. З іншого боку, вони мали універсальне призначення і одночасно слугували для проживання, молитви, трапези. На Прикарпатті зустрічаються два типи одноосібних жител, які варто розділити за можливим способом перебування чорноризця на камери сидячого (т.зв. «сєдаліша») та лежачого типу. Середня висота печерної келії сидячого типу сягає приблизно 1,2 м, а округлий діаметр в основі – бл. 1 м. За формою такі житлові камери можна поділяти на: куполоподібні, дзвоноподібні, яйцеподібні і т.д. Лежачий тип житлової камери із-за її низької висоти (прибл. 0,8 м) унеможлиблює сидяче перебування. Такі печерні споруди мали овальне склепіння та продовгувату тунелеподібну форму, яка, на нашу думку, відповідала росту інока.

Одноосібні печерні житлові споруди анахоретів обох типів відкрито поблизу сіл Лубяна, Поляна, Дуброва, Ілів, Велика Воля Миколаївського р-ну, сіл Фійна, Крехів, Страдч, Лозова Яворівського р-ну, біля села Розгірче Стрийського р-ну та ін. Подібні одноосібні камери є в печерному монастирі у Страдчі.

Досі в історичній літературі відомостей та публікацій про житла аскетів майже немає. Можливо й тому, що переважна більшість невеличких, малопомітних пам'яток опинилася поза увагою дослідників. Суворе випробування аскетизмом було однією із важливих умов прийняття чернечого постригу. Такі випробування сили волі й духу ще й досі поширені на Афоні. Митрополит Іларіон не тільки стверджує поширення аскетизму на землях Русі, а й зазначає, що початки чернечого руху та поява найдавніших монастирів на давньоруських землях є тісно пов'язані з ним [19, с. 89].

Свої невеличкі одноосібні житла аскети, здебільшого, споруджували далеко від мирських поселень і тим самим намагалися обмежувати спілкування з населенням. Для створення житлових споруд обирали глухі, важкодоступні, майже непридатні для господарської діяльності місця, самотужки освоювали печерні порожнини або споруджували для проживання ґрунтові землянки тощо. Микола Голубець згадує про існування земляних келій на Святоіванівській горі, які ще в княжі часи передували

виникненню Лаврівського монастиря [20, с. 75-88]. Від зовнішнього світу аскетизм приховував багато таємниць. Навіть у церковних та монастирських писемних джерелах прямих свідчень про цю форму існування чернецтва збереглося дуже мало, що ускладнює вивчення даного явища.

Важливим, на нашу думку, є висвітлення основних характеристик келії інока, найважливішою ознакою якої – наявність у східній стінці печерної камери культової ніші, котра притаманна для християнських пам'яток і слугувала місцем для молитви. У камерах сидячого та лежачого типів культові заглиблення вирубували приблизно на рівні 2/3 висоти келії. Зустрічаються ніші різних форм, але найчастіше – зустрічаються округлої форми з рівною полицкою в нижній частині. Іноді на полицках можна виявити невеличкі кусочки деревного вугілля, перемішані з «розливою» смолою хвойних дерев, простежити у верхній частині стійку чорну кіптяву, що свідчить про їх колишнє функціонування. Адже відомо, що молитва ченця-аскета найчастіше відбувалася під час горіння лампадки. Аналоги ніш зафіксовано у вівтарній і бічних стінках в печерних храмах Крехівського, Страдчанського, Розгірчанського та інших монастирів. Ще й досі в них ставлять невеликі хрести, іконки, свічки, лампадки і т.д. Суттєвим доповненням слугують висічені у келіях написи, літери старослов'янськими буквами, христорами, християнські символізовані знаки, а також зображення кистей рук, риб, птахів тощо.

2. Протомонастирі.

Важливу групу печерних пам'яток середньовічного чернецтва складають протомонастирі. Фактично, це оселі середньовічного чернецтва, які залишилися недобудованими. Вони, здебільшого, складаються з однієї великої камери, яка одночасно слугувала місцем для проживання, богослужінь, індивідуальних молитв, трапези, господарсько-виробничої діяльності. Поява та поширення протомонастирів була зумовлена труднощами й особливостями існування середньовічного чернецтва. Перш за все, це втрата державності, довготривале чужоземне польсько-литовське, угорське, татаро-монгольське панування, деструктуризація керівних ланок чернечого правління, котрі загалом сприяли зародженню та поширенню різних позастатутних організаційних форм, що нерідко базувалися на переказах та уяві іноків.

Найчастіше подібні обителі гуртувалися на організаційних засадах келіотства, яке у середовищі статутного чернецтва називали відступництвом від праведного монашого

існування. На нашу думку, його появу на давньоруських землях варто ототожнювати з пошуком компромісу між реальною суспільно-політичною, соціальною та світоглядно-релігійною сферами. Дослідник І. Огієнко наголошував, що майже усі середньовічні обителі Русі пройшли через келіотську систему організаційного устрою, як особливу форму, так званого, «родинного чернецтва» [12, с. 91]. Зазвичай, такі оселі не визнавали представники духовного кліру, церковної ієрархії і тому вони перебували за межами облікових систем, проводили незалежне, общинне, автономне існування [16, с. 113-128]. Як свідчать дослідження, вимоги статутних положень в келіотських (ймовірно і в багатьох кіновіальних) обителях передавали з покоління у покоління в усній формі або у вигляді коротких записів.

Як правило, доступ до печерних камер протомонастирів є легким, загальнодоступним та зручним. Найчастіше їх закладали в підніжжях гористих масивів. Видається, що їхні розміри залежали від загального числа мешканців. Число культових ніш пам'ятки та ознаки їх практичного функціонування можуть бути свідченням загальної кількості мешканців печерної камери. Зокрема, одна з таких недовершених обителей є поблизу с. Страдч на Яворівщині, що знаходиться у південному підніжжі масиву, на вершині якого знаходиться сільська церква, котра має довжину близько 15 м від входу. Споруда розташована поблизу води. У ній виявлено близько десяти культових ніш. Але вона немає традиційної просторової орієнтації, яку вимагають християнські канони.

3. Печерні монастирі.

Важливу групу чернечих пам'яток складають монастирі, розміщені в печерних порожнинах. Печерний монастир в класичному розумінні – це комплекс, у якому відмежовано існує культова споруда, трапезна та келії. Інші приміщення мають другорядне значення. Внутрішній устрій печерних монастирів не лише відображає елементи, які є характерні для одноосібних жител анахоретів, протомонастирів, культових вівтарів, але й містить нові складові частини, котрих від іноків вимагали дисциплінарно-регулятивні документи (статути, устави, регули, типікони тощо).

Добре відомими в Галичині є печерні обителі, що знаходяться поблизу Крехова, Страдча, Розгірча. Їх внутрішній устрій не лише відображає елементи, які притаманні основним вимогам статутного чернечого існування, але й доповнений окремими

елементами і простежуються в одноосібних житлах анахоретів, печерних камерах недобудованих обителів, у культових вівтарях тощо.

На основі порівняльного аналізу наявних писемних джерел, статутних положень православного чернецтва, відомостей наукових та науково-популярних публікацій, результатів спелеологічних досліджень варто зауважити, що на землях Українського Прикарпаття в період XI–XVII ст. поширилося та одночасно побутувало три типи організаційного устрою обителів – кіновіальний, келіотський й ідіоритмічний. Зокрема, для монастирів кіновітів, які в основних принципах намагалися дотримуватися чернечих статутних вимог, сповідували та виконували суворі християнські вимоги й норми характерною ознакою яких є наявність одноосібних (лежачих або сидячих) житлових камер з культовими нішами, адже общинне камерне проживання забороняв типікон. Такі монастирі, зазвичай, перебували в межах облікових систем, підпорядковувалися ієрархічному правлінню православної церкви. Прикладом кіновії є Крехівський монастир з виділеними одноосібними житловими камерами. Писемні джерела не лише підтверджують зазначений організаційний устрій чернечої оселі, але і вказують імена ченців, котрі творили (вирубували) приміщення печерної церкви, будували житлові приміщення. Йдеться, перш за все, про ченців Іоїла, Силвестра та Онуфрія [17, арк. 1-5; 18, арк. 1-62].

Важливою ознакою печерних монастирів є кам'яні пристінні лави. У печерних церквах вони розміщувалися ближче до притвору і, на нашу думку, мали не тільки практичне призначення, але й релігійно-символічне значення. Прикладом може бути «Таємна вечеря». Благословення та спільна трапеза членів общини – одна із важливих умов чернечого типікону.

Інша група обителів українського Прикарпаття існувала на келіотській формі устрою. Келіоти в силу тогочасних умов та свого реального становища не дотримувалися вимог одноосібного проживання і селилися по кілька осіб в одній житловій камері. Перехідний келіотсько-кіновіального устрій має Страдчанський печерний монастир. Для визначення організаційної приналежності тієї чи іншої обителі варто згадати працю Івана Огієнка, в якій він твердить, що усі давньоруські монастирі пройшли через келіотську форму організаційного устрою, що було зумовлено непростими умовами запровадження християнства, і, перш за все, протистоянням язичництва у суспільстві та іншими чинниками [19, с.89-91].

Типологія забудови печерних камер Страдчанського монастиря дає підстави твердити, що на першому етапі розвитку оселі простежується келіотське існування чернецтва. Про це засвідчують у вхідній частині печерної порожнини, особливо поблизу печерної церкви (близько 20 м від входу), наявність великих камер, у яких виділяється по кілька культових ніш. Культові ніші в келіях є новим елементом, необхідним та важливим атрибутом у християнстві. Адже кожен інок мав свого святого покровителя, котрому присвячував щоденну молитву. Для його вшанування чернець відводив та споруджував (вирубав) у печерному храмі або в кам'яній стінці келії певне місце, яке й отримало назву культова ніша. Класичного значення культові ніші набувають у печерних церквах, де простежується симетричність висічених у камені бічних стінок, горизонтальна рівність полицки, плавна форма склепіння тощо.

На другому етапі розвитку Страдчанського печерного монастиря появляються одноосібні келії, що свідчить про перехід до статутних кіновіальних форм устрою обителі.

На підставі аналізу печерних споруд можна припустити, що на келіотських організаційних засадах у Прикарпатті в середньовіччі також існував Розгірчанський печерний монастир, адже тут також немає одноосібних жител. Для проживання чернечої общини слугувала одна велика печерна камера, яка могла вмістити близько 20 мешканців. Заслуговує на особливу увагу церква монастиря, котра знаходиться у верхньому ярусі пам'ятки, що над житловим приміщенням. Пам'ятка вирубана у потужній основі кам'яного виступу. Крім дверного входу вона має віконні отвори з вирізами для встановлення рам. Відповідно до християнських канонів споруда відзначається просторовою орієнтацією у напрямі схід – захід. Окремо виділяється притвор та вівтарна частина. У бічних і на фронтальній стінках споруди знаходяться культові ніші класичної форми, є також пристінна лава тощо.

На нашу думку, на організаційних умовах ідіоритмії перебували ченці в печерній пам'ятці в Ілові. У вершині доволі стрімкої гори знаходиться три печерні порожнини. Але лише одна з них набула практичного використання. На нашу думку, вона відіграла роль культової споруди. Про це свідчить виділена вівтарна частина пам'ятки, нішоподібні заглиблення у стінках камери, пристінна лава та ін. Місце проживання ченців оселі залишається невідомим. Найчастіше ченці таких монастирів проживали в селах і навіть, як

ззначив І. Огієнко, ще до реформи В. Рутського (XVII ст.), в добу пізнього середньовіччя вели особисте господарство, створювали сім'ї, заводили дітей [19, с. 87].

Однак реалії середньовічного існування чорного духовенства на українському Прикарпатті вносили певні корективи в чернече життя. Як свідчить багато печерних пам'яток, процес будівництва монастирів виявився важким й довготривалим фізичним випробуванням. Окремі середньовічні обителі й досі залишилися в недобудованому стані і тому представлені універсальними печерними камерами, які нерідко одночасно слугували для проживання, харчування й молитви монахів.

4. Культові вівтарі.

Майже невідомими в сучасній науці залишаються середньовічні культові вівтарі. Вигляд архаїчних споруд є надзвичайно цікавим та важливим питанням і, в тому числі, для туристичної науки. Відомий російський історик Борис Рибаків у своїх працях згадує про існування в слов'ян-язичників святилищ та культових вівтарів. Окремі відомості він запозичив з праці «Слов'янські старожитності» чеського вченого Любора Нідерле. Проте ця проблема ще з середини минулого століття залишилася поза увагою дослідників. Багато вчених зазначає, що чимало таких язичницьких творінь успадкувало християнство. Часто християнські храми, монастирі виникали на місці язичницьких культових центрів. Не викликає сумніву, що зазначені кам'яні творіння через відсутність храмів слугували місцями для справляння общинних богослужінь. Одна із таких споруд знаходиться в лісовому гористому масиві поблизу с. Воля Велика Миколаївського району Львівської області. Вона має дещо зміщену просторову орієнтацію по осі схід-захід, правильну сферичну форму побудови, яка плавно заглиблена у кам'яну основу і, таким чином, над святилищем творить скельний виступ, що слугував накриттям на випадок негоди.

Споруда має ознаки штучного походження, що засвідчують відбитки металевих лез. В центральній частині вівтаря на висоті 1,7 м від долівки знаходиться невелика жертвна полицка (прибл. 1,240,3 м), над якою є печерна камера з невеликим отвором яйцеподібної форми. У внутрішній частині за формою та розмірами вона дуже схожа до одноосібного житла анахорета сидячого типу. Обабіч полицки на різній висоті сферичної кам'яної поверхні заглиблення зафіксовано більше десяти культових ніш. В багатьох з них простежено сліди стійкої смолистої кіптяви.

Висновки. Отже, на землях українського Прикарпаття знаходиться значне число різнотипних, досі маловідомих пам'яток печерного чернецтва. Своєю загадковістю вони значно привертають увагу мандрівників та туристів. Тому, належна та різносторонньо науково-обґрунтована їхня інтерпретація відкриває широкі можливості не тільки для пропаганди багатой національно-культурної спадщини нашого краю, але й активного залучення даної групи пам'яток в сферу туристичної індустрії.

Список використаної літератури

1. Dolenga-Chodakowski Z. O Siawiaczyczynie przed chrzeґcijacstwem / Z. D. Chodakowski // *Жwiczenie Naukowe*. – Warszawa, 1818. – Т. II. – № 5. – S. 17-48.
2. Pauli Ā. Staroĳtnoґci Galicyjskie / Āgota Pauli. – Lwów, 1840. – 49 s.
3. Zielicki L. Pamiґetki historyczne krajowe / L. Zielicki. – Lwyw, 1841. – 146 s.
4. Афанасьев-Чужбинский А. С. Поездка в Южную Россию. Очерки Днестра / А. С. Афанасьев-Чужбинский. – Санктпетербургъ, 1863. – Ч. I-II. – 438 с.
5. Gruszeckij A. O Jaskiniach na przestrzeni od Karpat po Baltik / A. Gruszeckij // *Biblioteka Warszawska*. – 1878. – Т. IV. – S. 329-352.
6. Demetrykiewicz W. Groty wykute w skaiaх Galiciji Wshodniej pod wzgłkdem archeologicznym / W. Demetrykiewicz // *МААЕ*. – Krakyw, 1903. – Т. VI. – S. 51-91.
7. Бандрівський М. Археологічні зацікавлення Івана Вагилевича // *Шашкевичіана: Збірник наукових праць* / М. Бандрівський. – Львів-Вінніпег, 2000. – Вип. 3-4. – С. 137-140.
8. Головацкій Я. Об изслѣдованіи памятниковъ русской старины сохранившихся в Галичинѣ на Буковинѣ / Я. Головацкаго // *Труды Первого Археологическаго Сѣзда въ Москвѣ*. – М., 1871. – С. 219-242.
9. Киричук О. Археологічні дослідження Ставропігійського інституту в 70-90 рр. XIX ст. / О. Киричук // *Археологічні дослідження Львівського університету*. – Львів, 2000. – Вип. 4. – 234 с.
10. Булик Н. До питання про формування археологічної науки в Галичині у XIX столітті Наталя Булик // *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. – Львів, 2005. – Вип. 9. – С. 372-385.

11. Булик Н. Археологічні осередки Львова (1875-1914): наукові пошуки та польові здобутки / Наталя Булик // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – Вип. 11. – С. 209-237.
12. Рідуш Б. Скельно-печерні природно-антропологічні комплекси в ландшафті Дністровського каньйону / Богдан Рідуш // Річкові долини: природа-ландшафти-людина. Збірник наукових праць. – Чернівці-Сосновець, 2007. – С. 281-308.
13. Нечитайло П. Буквені знаки і написи у печерних монастирях Середнього Подністров'я / П. Нечитайло // Археологія Тернопільщини. – Тернопіль, 2003. – С. 230-237.
14. Бобровський Т. Житлові споруди давньоруських печерних монастирів // Пам'ятки християнської культури Чернігівщини / Т. А. Бобровський. – Чернігів, 2002. – С. 12-15.
15. Корчинський О. Про печери та печерні комплекси в місті Миколаєві на Львівщині та в його околицях // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Львів, 2011. – Вип. 15. – С. 232-256.
16. Рутський В. Правила для монахів Ч. св. Василя В. / Велямина Рутського [пер. А. Шептицький] // Записки ЧСВВ. – Жовква, 1924. – Т. 1. – С. 56-76.
17. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника. – Ф. 3 (Монастирі Василіан. XIV-XIX ст.), оп. 1, спр. 121 (Історія монастиря Крехівського почавши від самого заснування аж до теперішніх років), 5 арк.
18. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника. – Ф. 3 (Монастирі Василіан. XIV-XIX ст.), оп. 1, спр. 122 (Знаходникъ или Інвентаръ монастира Креховского. 1853-1878), 122 арк.
19. Митрополит Іларіон (Огієнко І.). Українське монашество / Митрополит Іларіон (Іван Огієнко). – К., 2002. – 393 с.
20. Голубець М. Лаврів (Історико-археологічна студія) / Микола Голубець // Записки ЧСВВ. – Жовква: вид-во оо. Василіан, 1926. – С. 75-88.
21. Руденок В. Я. Тайны монастырских подземелий / В. Я. Руденок. – Чернигов, 2006. – 64 с.

БЕРЕСТ Р. Я. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА НА ПЕЩЕРНЫХ ПАМЯТКАХ СРЕДНЕВЕКОВОГО МОНАШЕСТВА ПРИКАРПАТЬЯ

В статье на основании разных за происхождением источников рассматриваются особенные черты и характерные признаки средневековых монашеских сооружений Прикарпатья и возможность их использования в туризме. Большое внимание уделено жилищам анахоретов, протомонастырям, культовым сооружениям и келиям пещерных монастырей.

Ключевые слова: жилье, келия, монастырь, монашество, спелеологические исследования.

BEREST R. Y. PROSPECTS OF TOURISM DEVELOPMENT ON MONK CAVE MONUMENTS OF PRECARPATHIAN REGION

Special features and characteristics of medieval monk buildings in Precarpathian region and the possibility of their use in tourism are considered on various sources of origin. Much attention is paid to houses of anchorites, protomonasteries, religious buildings and cells of cave monasteries.

Keywords: home, cell, monastery, monkery, speleological research.